

Er náttúra Íslands eins ómengduð og talið hefur verið?

Á undanförunum árum hefur verið lögð áhersla á að markaðssetja Ísland sem hreint og ómengað land. Misjafnlega sterk lýsingarorð hafa verið notuð í þessu skyni og þær raddir hafa heyrst að Ísland sé eitt fárra ríkja sem geti boðið upp á hreina og ómengaða náttúru. Þessi áróður hefur mikið verið notaður til markaðssetningar erlendis á íslenskum matvælum og einnig til að laða erlenda ferðmenn til landsins.

Enginn efast um fegurð óspilltrar íslenskrar náttúru og margt skáldið hefur sótt til hennar innblástur sem fætt hefur af sér stórvirki á sviði bókmennta og annarra lista. Einnig telja margir að allt sem frá náttúrunni kemur sé nánast ávísun á fullkomna heilsu og heilbriggt líf.

En er hægt að standa við þau stóru orð að íslensk náttúra sé ómengduð og hættulaus? Því miður er ekki hægt að taka undir þær fullyrðingar eins og allmörg dæmi um hópsýkingar hér á landi sýna sem einkum má rekja til mengaðra matvæla og mengaðs neysluvatns.

Á hverju ári greinast hér á landi um 200-300 einstaklingar með kampýlóbakter- eða salmonella-sýkingu sem ýmist hafa sýkst innanlands eða utan. Sérstaklega skæður kampýlóbakterfaraldur geislaði hér árið 1999 en þá sýktust rúmlega 400 einstaklingar af menguðum kjúklingum. Flestar sýkingar af völdum kampýlóbaktters og salmonella má rekja til mengaðra matvæla eða mengaðs neysluvatns.

Nokkur tilfelli greinast hér á landi árlega með legiónellasýkingu en hún finnst í vatnslögnum og getur valdið hér faröldrum eins og dæmi eru um erlendis.

Á undanförunum árum hafa komið hér upp faraldrar af völdum nóróveiru. Árið 2001 veiktust að minnsta kosti 117 ferðamenn af völdum mengaðs neysluvatns á hóteli á Norðausturlandi og aftur sýktust rúmlega 100 manns á þessu sama hóteli á árinu 2004. Hópsýkingar af völdum nóróveiru hafa einnig komið upp á vinsælum ferðamannastað á Vesturlandi tvö undanfarin ár en hafa jafnframt skotið upp kollinum á öðrum stöðum á Íslandi, einkum sumarbústöðum og veiðikofum. Oftast orsakast þessar hópsýkingar af ófullnægjandi frágangi rotþróa sem leiðir til mengunar á neysluvatni.

Í þessu tölublaði Læknablaðsins er birt fróðleg og vel skrifuð grein eftir Karl Skírnisson og Libusa Kolarova um sundmannakláða í Landmannalaugum sem orsakast af sundlirfu nasaagða sem eru fuglasníkjudyf af ættinni *Schistosomatidae* (Trematoda).

Höfundar telja að þúsundir ferðamanna hafi fengið sundmannakláða í Landmannalaugum á árunum 2003 og 2004. Athyglisvert er að mengun baðvatnsins í Landmannalaugum mátti að öllum líkindum rekja til aðeins einnar stokkandarkollu með unga sem ekki einungis voru sýktir nasa- og iðrablóðöggðum heldur einnig fjölda annarra sníkjudýra. Þó ekki sé talið að sundmannakláði sé hættulegur mönnum þá getur hann valdið verulegum óþægindum í nokkurn tíma.

Sundmannakláðinn í Landmannalaugum er ekki einsdæmi á Íslandi því hann greindist fyrst hér á landi 1977 í vaðtjörn Fjölskyldugarðsins í Reykjavík.

Baðlaug Landmannalauga flokkast sem náttúruleg en það eru laugar gerðar af náttúrunnar hendi þar sem böð eru stunduð og vatnið ekki meðhöndlað með sótthreinsiefnum, geislun eða á annan hátt. Á Íslandi er fjöldi náttúrulegra og hafa þær mikið aðdráttarafl fyrir innlenda sem erlenda ferðamenn. Það er sameiginlegt með þessum laugum að við þær er lítil eða engin aðstaða fyrir ferðamenn og eftirlit með hreinlæti þeirra lítið.

Þann 7. október 2002 á ráðstefnunni „Dagur vatnsins“ flutti Kolbrún Haraldsdóttir erindi um náttúrulegt baðvatn á Íslandi. Þar kom fram að rannsókn á nú náttúrulegum á Íslandi leiddi í ljós ófullnægjandi aðbúnað við nánast þær allar sé miðað við opinberar kröfur um hollustuhætti á sund- og baðstöðum (reglugerð 457/1998). Eins og dæmin frá Landmannalaugum sýna mengast íslensk náttúra ekki einungis af slæmri umgengni manna heldur getur hún einnig mengast af sýktum dýrum.

Af ofangreindu má því vera ljóst að ekki er hægt að segja með sannni að íslensk náttúra sé allskostar hrein og ómengduð. Í ferðum inni á hálendi Íslands má víða sjá kamra og rotþrær á bökkum fagurra lækja og ekki þarf mikið ímyndunarafli til að sjá fyrir sér sýkingarhættu neðar í þessum sama læk þar sem neysluvatn er jafnvel tekið beint í hús. Opinberir aðilar, ferðamannaiðnaðurinn, einkaaðilar og einstaklingar þessa lands þurfa að taka höndum saman og bæta umgengni við landið. Reglugerð þarf að setja um aðbúnað og eftirlit með náttúrulegum og herða þarf eftirlit með frágangi rotþróa í byggð sem óbyggðum.

Aðeins með samstilltu átaki verður hægt að gera íslenska náttúru hreina og ómengaða eins og allir vilja að hún sé.

Þórólfur Guðnason

Höfundur er smitsjúkdómalæknir barna, Barnaspítala Hringins og yfirlæknir á sóttvarnasviði Landlækniseimbættisins.